

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Uudistuksen tavoitteet siirtää oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen ja vahvistaa hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena ovat erittäinkin kannatettavia. Identtisistä samassa asiassa käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa pidettävistä käsittelyistä pitää luopua. Todistajia ja todistelutarkoituksessa kuultavia tulee kuulla lähtökohtaisesti oikeudenkäynnissä vain kertaalleen.

Esitetty alioikeuskäsittelyssä esitetyn todistelun tallentaminen kuva- ja äänitallenteella tuntuu modernilta tavalta, mikäli näyttömuutoksenhaku halutaan pitää sallittuna. Vaihtoehtoinen tapahan olisi kieltää näyttömuutoksenhaku, mikä esityksessäkin on tuotu esille.

Tallentamisessa täytyy tietenkin huomioida myös etäyhteyksillä tapahtuvan todistelun tallentaminen. Nythän asianosaisia ja todistajia kuullaan yhä enenevässä määrin videoyhteydellä tai muulla etäyhteydellä. Tallentamisjärjestelmän käyttämisestä tulee tehdä helppoa ja etäyhteyksien ja tallennusjärjestelmien tulee olla toimintavarmoja. Tämä tietysti epäilyttää nyt, kun toistaiseksi yhteydet ja uudet tekniikat ovat häiriöherkkiä.

Tekniikka ja yhteydet kuitenkin kehittyvät koko ajan ja kehitysjätkelussa ei pitäisi liikaa tuijottaa nykyisyyttä tai mennyttä. Ruotsissa olleeseen/olevaan järjestelmään ei pitäisi liiaksi kiinnittää huomiota. Indeksointi/litterointikeskustelua on ohjannut liiallinen takertuminen menneeseen tekniikkaan. Apulaisoikeusasiamiehen antamissa lausunnoissa onkin raikkain ote tekniikkaan ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeus hyvin pitkälti yhtyy niissä esitettyihin käsityksiin. Esityksessä tallenteiden käsittelyssä on takerruttu tallenteiden merkitsemiseen indeksoimalla, jolloin tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluva käsin merkitsee tallenteille todistusteemojen vaihtumisen tai jonkun muun erotteluperusteen. Esityksessä itsessään sanotaan, ettei tämä ole oikein onnistunut Ruotsissakaan.

Esityksessä litterointia on pidetty tallentamiselle vaihtoehtoisena ratkaisuna ja se on poissuljettu toteamalla, että automaattinen puheentunnistus suomeksi ja ruotsiksi ei ole vielä tarpeeksi kehittynyttä. Juuri nyt korona-aikana tunnutaan antavan runsaasti tukea kaikkeen tekoälytekniikan hyödyntämiseen. On vain ajankysymys, että automaattisesta puheentunnistuksesta tulee toimintavarmaa sekä suomeksi että ruotsiksi. Nyt kun olemme rakentamassa tulevaisuuden toimintaa, niin ehdottomasti pitäisi suunnata katsetta eteenpäin. Tekoälyn automaattisesti tuottama todistelun puhtaaksi kirjoittaminen korvaa tallenteiden indeksoinnin. Litteroinnista on parhaiten löydettävissä tallenteen ne kohdat, jotka tulee hovioikeudessa katsoa uudelleen. Litterointia ja tekoälyn käyttöä ei siis pitäisi nähdä toisiaan poissulkevinä menettelyinä vaan toisiaan täydentävinä. Todistelu tulisi siksi tallentaa kuva- ja äänimuotoon sekä antaa tekoälyn muuntaa kertomukset kirjoitettuun ja aikamerkittyyn muotoon.

Esityksestä ilmenee, että tämän hetkinen tallennustekniikan uusiminen/laajentaminen on melko hintavaa, eikä esitetty uusi toimintatapa ole kustannusmielessä kannattavaa kuin joidenkin megajuttujen kohdalla - kuten Turun hovioikeuden lausumassaan esille tuomassa tapauksessa. Lainsäätäjän tuleekin tehdä tässä punnintaa esityksessä esitettyjen tavoitteiden suhteesta niistä aiheutuviin kustannuksiin. Mikäli tavoitteet ovat lisäkustannusten arvoisia, niin nämä lisäkustannukset tulee lisätä tuomioistuinten vuosittaisiin toimintamenoihin. Mikäli kustannuksia halutaan alentaa, niin tekniikan kehittyessä tekniikka on toistaiseksi myös halventunut, joten uudistuksen siirtäminen muutamalla vuodella saattaisi olla eduksi. Tällöin myös tekoälytekniikka olisi kehittyneempää ja saattaisi tuoda muitakin apuja kuin automaattisen litteroinnin.

Hovioikeuden tulee voida käyttää tallenteita myös jatkokäsittelyluvan myöntämistä harkitessaan kuten Itä-Suomen hovioikeus on tuonut lausunnossaan esille.

Esitetty kuvatallenteiden katselu käräjäoikeuden tiloissa vaatii myös sellaiselle soveltuvat tilat käräjäoikeuksissa. Kuvatallenteita katomaan tulevien henkilöiden tarkastamisesta viitataan myös apulaisoikeusasiamiehen lausuntoon. Paitsi että tarkastamisessa saattaa olla perustuslaillisia ongelmia niin tuntuisi aika ajastaan jäljessä olevalta ottaa toimittajalta kannettava tietokone pois ja antaa hänen katsella nauhoja ja tehdä muistiinpanoja itselleen vain varustettuna lehtiöllä ja lyijykynällä. Joku muu ratkaisu tallenteen tallentamisongelmaan tulisi löytää.

Heikkinen Timo
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus